

SZEMLE

Bethlen Gábor korának költészete. Sajtó alá rendezte: KOMLOVSZKI Tibor és STOLL Béla. Bp. 1976. Akadémiai Kiadó — MTA Irodalomtudományi Intézet. 652 l. (Régi Magyar Költők Tára, XVII/8.)

A nagymúltú sorozatról többféle tévedés van forgalomban. Az egyik mindenestre az, hogy az RMKT a maga betűhív közlésformájával és kritikai apparátusával elsősorban és kizárólag az irodalomtörténészek (s legfeljebb a nyelvészek) szűk szakmai érdeklődését van hivatva kielégíteni. Ebben sok az igazság, de ha meggondoljuk, hogy egy-egy kötet mögött mennyi kéziratári és könyvtári kutatás, textológiai és bibliográfiai munka húzódik meg, akkor be kell látnunk, hogy ez nem a teljes igazság.

Az RMKT legalább annyi kéziratkutatósi, paleográfiai, nyomda-, könyv- és könyvtártörténeti ismeretet követel meg, mint bármely igényes könyvtörténeti vállalkozás. De persze többet is, hiszen az általa vizsgált problémák jelentős részben beleágyazódnak a genealógia, a helytörténet, politika- és művelődéstörténet területébe, hogy végső fokon megállapítható legyen mindezekből az irodalomtörténeti közreműködés. Az RMKT XVII. századi sorozatának jelenlegi 8. kötetét tehát nemcsak úgy üdvözölhetjük, mint irodalomtörténeti eseményt.

A szerkesztők, miközben nehéz textológiai problémák sorát oldották meg, nem csupán részeredményeket juttattak el, hanem olykor (és nem is ritkán) tudományos dolgozat értékével felérő apparátust állítottak össze. Stoll Béla például egy olyan, megírásra kész munka anyagát sűrítette össze a *Csepreg romlásáról* szóló vers stemmájába, mely megfelelően kidolgozva szenzációs közlemény lehetett volna (550–553.). Komlovszki Tibor is hasonlóképp járt el a „két” Gyulai Márton személyét azonosító jegyzetében (581–583.), valamint Tállyai Pál esetében is a *Historia de venatione divi Maximiliani* kapcsán, mely-

nek forrását Stephanus Vinandus Pighius *Hercules prodicius* (Antwerpen, 1587.) c. művében jelölte meg (593–595.).

A szerkesztők forrásfeltáró munkáját többen is segítették egy-egy cikkértékű anyag átadásával, lemondva ezáltal a publikálás lehetőségéről, a prioritás jogáról. Borsa Gedeon egy könyvtáblából kiztatott széphistória-töredékkel (*Pyramus és Thysbe*, no. 117.), Dörnyei Sándor 18 sor terjedelmű ismeretlen kéziratossal (no. 71.), Klaniczay Tibor a Vatikáni Könyvtárban őrzött Pighius-szöveg másolatával és biográfiai adatokkal (no. 116.), Ritoók Zsigmondné egy terjedelmes széphistória-töredékkel (*Jázon és Medea*, no. 104.), Sólyom Jenő a *Csepreg romlásáról* szóló ének egy újabb, ismeretlen másolatával (no. 91.), Szörényi László ismeretlen RMK-kötetek felfedezésével (nos. 26–27.), Varga Imre pedig az előszóban is jelzett sokoldalú segítségével.

A nagy gonddal, filológiai akribiával létre jött kötet azonban, ha eljuthatna nagyobb hazai könyvtárainkba, „céhbeli” igényeken kívül más célokat is szolgálhatna. Például a helytörténeti kutatásokat. Vajon hány könyvtár tájékoztató szolgálata ajánlja vidéki kis- és nagyközségek kutatóinak figyelmébe az RMKT köteteit? Hány helytörténeti munka jegyzetei közt lehet találkozni az RMKT-val? Hirtelenjében csak egyre tudnánk hivatkozni, de reméljük több is van: a GAÁL József szerkesztette *Dévaványa története* (1977) c. kiadványra, mely számontartja Ványai Illés és Ványai János versírókat, épp a szóban forgó 8. kötet alapján. De ezen felül egész tájegységek vannak érdekelve: Sárospatak és környéke (Szerencs, Bekecs, Tarcál, Tokaj, Mezőzombor, Gönc), Gyöngyös, Debrecen, Kecskemét, valamint a Dunántúl nagyobb városai (Kőszeg, Sárospatak, Csepreg, Pápa, Szombathely), nem is beszélve természetesen a számtalan kisebb helységről, ahol ezek az énekszerzők, hánytatott életük folyamán, átmenetileg tartózkodtak.

Valamennyi közül Bodrogkeresztúr járt a legjobban, mert Stoll Béla kutatásai egy „új” költő és tudós egyéniséget analizáltak ki a „számára”. Ez pedig nem kisebb író, mint az eddigi Szilvás-Újfalvi Imrével összecserélt ÚJFALVI KATONA Imre (1572—1610), aki változatos életpálya után (Sáros-patak, Wittenberg, Heidelberg, Szepsi, Gönc) végül is Bodrogkeresztúron lelkészkedett, s innen küldte ki utolsó művét Heidelbergbe, a nagyhírű David Pareus-hoz, aki előszót írt hozzá. Minthogy a fiatal szerző időközben Keresztúron elhunyt, *Tractatusát* Pécseli Király Imre — korának neves énekszerzője — adta ki Frankfurtban, 1611-ben (RMK III. 1095.). Újfalvi Katona Imre életrajzát kései utódja, Tasnádi Nagy József prédikátor írta meg 1806-ban, jeléül annak, hogy emléke évszázadok múltán sem merült feledésbe. Ily módon, ha a bodrogkeresztúri helytörténészek számontartják az RMKT XVII/8. kötetét, Anonymus (Györffy György által feltételezett) ott-tartózkodásától nemcsak a keresztúri születésű Barczafalvi Szabó Dávidig vezethetik a községükkel kapcsolatba került neves író-személyiségek listáját, hanem közbeiktatják immár Újfalvi Katona Imrét is.

Olvasás közben kevés javítani valót adott a kötet. A főszöveg betűhív anyaga puszta olvasás révén egyébként sem javítható, csak a nyilvánvaló sajtóhibák és a szokatlan olvasatok kelhetnek gyanút. Címzőszövegben fordul elő: Szepsi Korocz Györgynél a *Korposon való versec*, melynek első szavát nyilvánvaló betűcserék zavarják (151. l.), és Vásárhelyi Kerekes Istvánnál a *χαριστοφρονον*, melynek első betűje „kappa” helyett szedeshibából torzult el (231. l.). A szó még kétszer fordul elő a könyvben, pontatlan ékezővel ugyan, de jól (545—546.). Ízlés dolga egyébként, hogy a görög és latin verzál-betűtípusokat miért jó összekeverni, ha az egyik kurzív, a másik nem (vö. 151. l.). Szokatlan olvasatnak tűnik a *Jázon és Medea*-töredék 706. sorában: „Piros és szép gyenge tete-me (?) vala” feltehetően „termete” helyett (293. l.). A jegyzetek között a no. 139.-nél stórfamegfelelések miatt utalni kellett volna a 157. számúra és viszont. Bibliográfiában nem idézhető az akadémiai *Irodalomtörténeti Kézikönyv* Pirnát Antal műveként (a 42. jegyzet végén, 524. l.). Tördelési hiba, hogy az *Epitaphium regis Cypr*i 43. sorának lábjegyzete az előző oldalon (15.) maradt.

A névmutatóban általános jelenség a görög személynevek következtelen átírása (Aristoteles, Isocrates, Szolón stb.), a latin auktorok „helyreállíthatatlan” kiemelése a rosszul alkalmazott vesszők miatt (így

lesz: Quintus Flaccus, Horatius, Publius Naso Ovidius, P. Maro Vergilius). Téves volt Curtius Rufust a Quintushoz besorolni. Magyar szerzőkkel is van baj: KÖNIG Györgyöt legalább a névmutatóban azonosítani lehetett volna Király Györggyel, Cvittingert nem „w”-vel írjuk, Váczy Pétert pedig nem „i”-vel. Néhány hiányzó keresztnevet is könnyedén ki lehetett volna pótolni (Bonfinius, Claudianus).

Végül is, ez a néhány javítatlanul maradt pontatlanság nem feledtetheti el az RMKT mostani és korábbi köteteinek tudományos és művelődéstörténeti értékét, melyet egyforma nyomatékkal és ismételten szeretnénk hangsúlyozni.

V. KOVÁCS SÁNDOR

Mészáros István: Iskolai jegyzőkönyv a XVI—XVII. század fordulójáról. Bp. Akadémiai Kiadó, 1976. 89 l. (Nyelvtudományi értekezések 90.)

A Csáky család levéltárában, az Országos Levéltárban, található egy iskolás-könyv, amelyet Szepsi mezőváros iskolájában írtak 1587—1607 között. Ezt az iskoláskönyvet, annak keletkezését, tartalmát, tananyagát dolgozta fel Mészáros István. A jegyzetkönyv jelentőségét az adja, hogy jelenleg ez a legkorábbi, összefüggő magyar szövegrészeket is tartalmazó diákjegyzet, amely bizonyíték egyúttal arra is, hogy iskoláinkban az ismereteket a beszélt és leírt anyanyelv segítségével tanították és tanulták.

A jegyzetkönyv protestáns iskolában keletkezett, egy olyan iskolatípusban, amelyet a XVII—XVIII. században gimnáziumnak neveznek majd. Az oktatás első 3—5 évében a latin grammatika jelentette a tanulmányok alapját. Az utána következő 2—3 éves retorikai-poétikai tagozatban ezeken az alapokon folyt a köznapilatin beszéd begyakorlása, a levélfogalmazás elsajátítása, a prédikáció szerkesztése. A szerző által felfedezett és ismertett jegyzetkönyv is ilyen retorikai tananyagot oktató iskolában jött létre. Tulajdonosa Meray István volt, aki kinőve az iskolából a füzetet tovább adta öccsének, Meray Jánosnak. Az általuk írt törzsanyagon kívül más írású szövegrészek is találhatóak a füzetben, tehát több „tulajdonos”-sal is rendelkezett a jegyzet. Az iskolai tananyagon kívül családi feljegyzések, hadi események beírása teszi nagyon érdekessé a füzetet. A korszak nagy eseményei mellett egy kisebb közönség, Szepsi, és egy család életében lejátszódó eseményekről értesülve életközbe

kerül a kor, annak iskolája, diákjainak mindennapja.

A jegyzetkönyv tartalma szerint a diákok Szepsiben a komplex retorika keretében fejleszítették tovább a latin nyelv tudását, „clarissimus vir dominus Vincentius Polac” vezetésével. A jegyzett tananyag egy része ún. frázisgyűjtemény, a másik nagy egység pedig fordítási és fogalmazási gyakorlószöveg. A jegyzetkönyv tartalmi vizsgálatából kiderült, hogy ez a gyűjtemény is egy, a pedagógus egykori, iskolás korában írt, azután a tanításban újra felhasználott, továbbadott kéziratos iskolai jegyzete alapján készült. A fentiek mellett tartalmaz még egy sajátos módszerű verstani gyakorlatot, két erkölcsi-nevelési célzatú olvasmányt és egy karácsonyi prédikáció-szerkesztést.

A frázisgyűjtemény példának többségét Ciceró műveiből vett mondatok alkotják. A sok íráshiba ellenére az látszik, hogy a mintaszövegeket jó magyar fordításban látta maga előtt a leíró, ami elődeinek munkáin csiszolódott ki. Néhány frázis fordítása a korabeli városok, mezővárosok magisztrátusáról tudósít. Hadd adjunk egy példát erre: tribunus plebis — község előtt járó. A miles szó fordítása pedig mindig „vitéz”, ami ugyancsak a szöveg aktualitását bizonyítja. A fordítási-fogalmazási gyakorlószövegek között is számos konkrét levélrészlet van. Az egyik szerint „... mostan az szüret csak az ajtónk előtt lévén, arra való készülés embert nem engedi a tanulásba be merülni.” A levélfogalmazványok között van egy különös érdekességű, amely Mátyás korabeli személyes emléket tartalmaz, és itt nevezi magát a füzetben egyetlen alkalommal görögül a levélíró.

Az olvasmányok között időtlen és személytelen buzdító szövegeket másoltak le a jegyzet írói, aminek azért akad nagyon egyenes következtetése is: „... még költésünk is tanítóinktól ne szánjuk, csak-hogy tanítson.” A gyakorló verseknek semmiféle magyar vonatkozása nincs, forrásuk egyelőre tisztázatlan. A szepsi iskolából megismerhetünk egy karácsonyi prédikációt, ezt a műfajt itt dispositiónak nevezték.

A jegyzetkönyv tartalmának ismertetése után a benne levő tananyagot Mészáros István összehasonlította a korabeli magyar és külföldi forrásokkal. A hazai gyakorlatban a löcsei iskola, külföldi forrás pedig a braunschweigi iskola tanrendje volt. A tananyag alapján a Szepsiben levő iskola olyan iskolatípus volt, ahol nemcsak alapismereteket, azaz latin grammatikát, hanem retorikát és poétikát is lehetett tanítani. Ez az iskolatípus az 1648-as

sárospataki zsinat szerint osztályozott iskolatípusok között a második csoportba tartozik. De a zsinati határozatok között már nem szerepel Szepsi neve, tehát erre az időre már visszasüllyedt az iskola „fokozata”.

Az iskoláskönyv egyszer már említett életszerűségét fokozza, hogy számos korabeli politikai, vallási, hadi eseményt is megörökített, kiegészítve a helyi érdekeltiséggel. A frázisgyűjteményben Eger eleste szerepel, és Cicerótól távol ilyen mondatokat olvashatunk: „... az én gondolatom ez mostani házáknak háborúságában és Istennek külömb-külobmbféle ostoni között ugyan haboz: nem tudván, mely részre kellene hajlani és minemű orvossággal élni...” Basta neve Bastia írásmóddal az iskolába is bevonult: „Bastianak neve általhágtá az Havast és az Dunát által úszta...”

A jegyzetkönyv a pedagógiatörténeti forráson kívül értékes adalék a korabeli magyar helyesíráshoz is. A szerző kiemelte a magyar szöveg helyesírási és nyelvi sajátosságait is, és hangsúlyozza, hogy helyesírásunk fejlődésének kutatásában érdemes figyelembe venni az iskolai dokumentumokat is, hiszen a spontán írás-gyakorlatot és a leendő írók helyesírását az iskolai oktatás is alakította. A nyelvi sajátosságok közül példaként az e hangzónak az erősen nyílt, á-ba hajló ejtését hozzuk fel. Ennek írásban való rögzítését kétféleképpen kísérelték meg: vagy a latinos ae-nek a' formájában, vagy e-vel. Ez utóbbi nagyon félreérthető is lehetett. Az egyik latin frázis fordításában az utóbbi helyesírással írva, a lélek a test „fajadalmaul” adatott az embernek és nem, mint a latinban, fejedelmül.

Az iskolai jegyzetkönyv feldolgozásának értékét, használhatóságát nagy mértékben növeli, hogy a feldolgozással együtt egyúttal forráskiadás is, tehát az érdeklődő a megközelítő betűhűséggel átírt teljes szövegközlést is tanulmányozhatja.

A forráskiadásnak és feldolgozásnak a fent említett érdemei mellett a kötet a magyarországi könyvtörténetnek is forrása. Ugyanis kódexlapba van kötve. Borítólapja egy XV. századi missale notatum, áldozócsütörtök ünnepének lecketörökét, és áldozócsütörtök nyolcadába eső vasárnap miseszövegét tartalmazza. A szövegösszehasonlításakor csak egy biztos támpontunk maradt: a kódexlap nem esztergomi ritusú. Az áldozócsütörtök nyolcadába eső vasárnap offertorium szövege nem egyezik az esztergomi missale szövegével. De azonos a római, a krakkói, a domonkos, a pálos missale szövegével. Ez a szövegösszehasonlítás arra bizonyított,

hogy a jegyzetfüzetet egészen bizonyosan Szepsiben vagy a környékén talált kódexbe kötötték. Mivel a kódexlapon egykorú írással előfordul a Meray név, a bekötés ténye is egykorú a jegyzetkönyv keletkezésével.

KÖRMENDY KINGA

Hazatért szövegek. Magyar emigráns antifasiszták írásai 1919—1945. Összeállította és a bevezetőt írta: MARKOVITS Györgyi. Bp. 1975. Gondolat K. 344. l.

Markovits Györgyi *A cenzúra árnyékában*, a „*Terjesztését megtiltom*” című sikeres gyűjtemények után egy újabb antológiával jelentkezett, amely az 1919—1945 közötti szovjetunióbeli és nyugati magyar emigráns írók és publicisták eddig nagyrészt ismeretlen írásaiból válogatott egy kötetnyit. Munkájának fő forrása a könyvtárakban őrzött — meglehetősen kiaknázatlan — legális és illegális sajtóanyag, valamint a sok meglepetést és értéket rejtő aprónyomatványok gyűjteménye, amelyeket Markovits Györgyinél alaposabban kevesen ismernek. E könyvtári források az antifasiszta küzdelem értékes és fontos írásos dokumentumai, amelyeknek egyszerre van könyvtörténeti és irodalomtörténeti jelentősége. A történelmi idők fenyegető fasiszta veszélyével szemben a haladó baloldali írók az irodalom széles skáláján, szinte minden műfajban harcoltak. Így tehát a kötetben egymást váltják a versek, novellák, művészi és politikai esszék, újságcikkek, tudósítások, röpiratok és naptárak.

A gyűjtemény gazdag anyaga négy nagy fejezetre osztható, az események sorrendjében különül el egymástól: „*Dallá halnotok így kell...*” (1919—1932), „*Őrzők vigyázzatok a strázsán!*” (1933—1938), „*Hogy az ember ismét emberré legyen!*” (1939—1944), *Sorsforduló* (1945). Minden fejezetet egy programadó mottó nyit meg Ady Endre, Radnóti Miklós, Bálint György és Havas Endre írásaiból. A négy nagy csoportban található írások viszont nem követnek valamiféle rendszert (időrend vagy tematika), feltehetően a szerkesztés változtatossága kívánta így, azzal a szándékkal, hogy a gyűjtemény műfaji színességét, olvasmányosságát biztosítsa. Így tehát az egész antológián keresztül különböző műfajú csoportból és időből származó dokumentumok váltják egymást.

A kötetben szereplő szerzők írásainak jó része ismeretlen ugyan, de a nevük nem, mint például Illés Béla karcolata (*Pillanatsfelvétel*); Illyés Gyula versei (*Kronstadt-i pályaudvar*, *Ertünk elhulló proletár halot-*

tak); Kassák Lajos tanulmánya (*Leninről*) és versei (*Az idő szomorúságában*, *Márciusok*); Lengyel József elbeszélése (*Favágók között*) és Lukács György elvi cikkei (*Magyarországnak választania kell a nemzeti és idegen érdekek között*, *Sorsforduló*).

A szerzők másik csoportja már kevésbé ismert neveket vonultat fel: Czákó Ambró, Hunya István, Olexo Endre stb. A harmadik csoport szerző nélküli szövegeket tartalmaz, többek között olyan röpiratokat vagy programokat, mint a *Proletárok!* (A KMP Bécsben kiadott röplapja), *Nem szabad* (Ismeretlen szerző verse), *Fölvívás Amerika magyar értelmiségéhez*, *A moszkvai Új Hang programja*, *A Magyar Nemzeti Függetlenség hírei* stb.

A gyűjtemény szöveg-anyagát Markovits Györgyi gondos tanulmánya vezeti be, amely egyrészt jól eligazít az emigráció idézetekkel dokumentált rövid történeti és földrajzi áttekintésében, megrajzolja az emigráció jelentős egyéniségeinek portréit, szól az eszmei harc eszközeiről, a sajtóorgánumokról, szervezetekről, röplapokról és kiáltványokról. Másrészt tájékoztatja az olvasót a kötet felépítéséről és használatáról. Szöveggközlési precizitása kiterjed mindenre, közli a kötetbe felvett szövegek élén az eredeti megjelenés helyét és dátumát, másodközlés esetén pedig a közvetlen forrást is.

A gyűjtemény értékét emeli a nem kis számú illusztrációs anyag, amely azon kívül, hogy színessé és változatosabbá teszi a kötetet egy-egy érdekes és szép címlap, vagy eredeti szövegrész bemutatásával, eddig nem ismert forrásokat tesz közzé. Kár, hogy az illusztrációk kötetben való elhelyezése során helyenként üres féloldal is maradt. (Például: a *Magyar Lapok* Buenos Aires-i illusztrációjához, vagy a *franciaországi Magyar Nemzet Függetlenségi Mozgalom* Petőfi-bélyegéhez kerülhetett volna még egyéb felvétel is.)

Igen hasznos az a lexikális függelék is, amely az antológiában szereplő szerzők rövid életrajzát közli, de nem teljes pályaképet ad, hanem csak a gyűjtemény anyagának megfelelően a negyvenes évek közepéig kíséri figyelemmel működésüket.

B. JUHÁSZ ERZSÉBET

Külföldi Társadalomtudományi Kézikönyvek. Országos Gyarapodási Jegyzék. 1975. 1. sz. Szerk. KONDOR Imréné. 1976. Országos Széchényi Könyvtár.

Az *Országos Gyarapodási Jegyzék* mindkét sorozatának a — természettudományi és társadalomtudományi — megszűnté

(1961—1975) után a *Külföldi Társadalomtudományi Kézikönyvek* kiadásával úgy tűnik, hogy az Országos Széchényi Könyvtár noha kevesebbet, de jobbat kíván nyújtani a társadalomtudományok kutatóinak, a könyvtárosoknak és az érdeklődőknek. A kiadvány célját az előszóban a szerkesztő — Kondor Imréné — a következőkben jelöli meg: „Az országba folyamatosan érkező, külföldi, a társadalom- és humán tudományok körébe eső összefoglaló jellegű külföldi könyvekről, a használók széles köre számára globális áttekintést kívánunk nyújtani. A kiadvány megtervezésénél a tudomány és a közművelés szolgálatában tevékenykedők... igényeit, felismert és várható szükségleteit vettük figyelembe.”

Az összeállítás válogatásának szempontjai szerint a hagyományosan értelmezett segédkönyveken — bibliográfiaiak, lexikonok, szótárak, címtárak — kívül azokat a könyveket regisztrálja a kiadvány, amelyeknek az eredeti célja az informálás, és az utolsó tíz évben jelentek meg. A kiadvány elrendezése a *Magyar Nemzeti Bibliográfia*hoz hasonlóan az Egyetemes Tizedes Oszályozás rendszerét követi. A több témát is érintő címekről a teljes leírás tételszáma utalók készülnek. A könnyebb tájékozódást elsősorban a betűrendes mutató segíti elő, amely a tételszámra utaló egységes beűrendben, a leírásokban előforduló szerzők, testületi és egyéni közreműködők nevét, a címeket (főcímet, kötetcímet, sorozatcímet) foglalja magába.

A címfelvételek — úttörő módon — az IFLA által a közelmúltban kidolgozott ISBD(M) szabvány alapján készültek. Itt kell megjegyezni, hogy a *Külföldi Társadalomtudományi Kézikönyvek* címfelvételei a Könyvek Központi Katalógusához beküldött cédulák és nem a könyvek kézbevétele alapján készültek, ezért a bibliográfiai adatok pontosságát sem tudják magából a könyvből ellenőrizni. Természetesen a bibliográfiai hitelességről azért így sem mondanak le.

A kiadvány figyelemre méltó előszava röviden ismerteti a Könyvek Központi Katalógusa nyilvántartó, felvilágosító és az utóbbi időben kialakított cédula elosztó tevékenységét, — „clearing állomás”. Tájékoztatják a használót a bibliográfiai leírások jellegéről és elrendezéséről, továbbá a betűrendes mutató használatának módjáról, a betűrendezés elveiről, valamint a segédletekről.

A *Külföldi Társadalomtudományi Kézikönyvek* ezen első száma 1456 tételt tartalmaz. Az egyes címfelvételek után feltüntetik a lelőhelyek kódját, illetve kódja-

it. Rövidítés és kiadói jegyzék — mintegy ötszáz kiadó nevével — egészíti ki az összeállítást. Végül közlik a lelőhely-könyvtárak kódjeleinek a feloldását is.

A jövő fogja majd eldönteni, hogy kik lesznek ennek az igazán hasznos kiadványnak a könyvtárosokon és a társadalomtudományi kutatók egy szűkebb csoportján kívül a használói. Kérdés, hogy vajon eljut-e az érdeklődők egy szélesebb csoportjához is — amint ez az összeállítók célkitűzéseiben is szerepel.

BATÁRI GYULA

Ila Bálint: Gömör megye I. A megye története 1773-ig. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976. 495 lap. (A Magyar Országos Levéltár kiadványa.)

Az 1932-ben megindult kutató és feltáró munka befejezéseket jelent meg az időközben meghalt Ila Bálint megyemongráfiájának összegező kötete. A megye településeinek népességadatait közreadó II. kötet (A—L.) 1944-ben, a III. kötet (M—R.) 1946-ban, a IV. kötet pedig (S—Zs.) 1969-ben látott napvilágot, s a lassú ütemű megjelenés egyaránt utal a feltárás nehézségeire és a feldolgozás nagy tapintatot és körültekintést igénylő voltára. Ila Bálint monográfikus feldolgozása végül a Szlovák Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének szorgalmazására vált teljessé, az utolsóként megjelent összegezés szerkesztési munkáiban pedig Szigeti Mihály vállalt jelentős szerepet.

A történész-levéltáros szerző elsőrendű feladatának azt tekintette, hogy levéltári adatok, oklevelek, dica- és dézsmajegyzékek felsorolásaiban fellelhető család-, falu-, erdő- és határnevekből képet alkosson Gömör megye etnikumáról, népességének évszázadokon keresztül vonuló változásáról, a keveredésről és migrációról a megtelepüléstől 1773-ig, az úrbérrendezésig. Mindezt teljesíthette volna úgy is, hogy statisztikai kimutatások, felsorolások és minősítések útján közelíti meg témáját. Ila azonban ennél többre vállalkozott: objektív adatokra támaszkodva, felhasználva a táblázatok szemléltető erejét és a statisztikai kimutatások bizonyítékát, az egykori Gömör megye gazdasági és társadalmi történetét kíséri nyomon, a birtoklási viszonyok változásairól, a paraszti és nemesi falvak pusztulásáról, a kialakuló gömöri bányászás kiváltságaiért folytatott harcáról, a jobbágysors alakulásáról, a reformáció nyomán fellángoló

vallási harcokról, valamint a Rákóczi-féle hadjárat gazdasági és társadalmi hatásáról szólva a több nemzetiségű megye teljes anyagi és szellemi kultúrája kibontakozik könyvében. Ennek során — bár nem helyezve tárgyalása középpontjába — szót ejt a megye iskolázási helyzetéről, valamint a különböző foglalkozási ágakat elemezve a papság és tanítóság szerepéről, így a kötetből Gömör megye közműveltségi képe is kikerekedik.

A monográfia most megjelent I. — a sorozatot teljessé tevő — kötetét nem nélkülözhetik a helytörténészek, nyelvészek, a régmúlt századok magyar művelődéstörténete iránt érdeklődő olvasók, így haszonnal forgathatják a XVI–XVIII. századi olvasási kultúra kérdéseit vizsgáló kutatók is.

—gh

Two Renaissance Book Hunters. The letters of Poggio Braccolini to Niccolaus de Niccolis. Transl., and ed.: Ph. W. G. GORDAU. New York—London 1974. 393 p. (Records of Civilisation: Sources and Studies XLI.)

A reneszánszsal megújuló európai művelődés könyvtörténetének az utókor számára átörökített legmaradandóbb produktuma az ókori klasszikusok felfedezése és másoltatása volt. Ebben a munkában kiemelkedő szerepet játszott Poggio Braccolini (1380—1459), aki kisebb megszakítással — 1418—1423 között Henry de Beaufort szolgálatában Angliában élt — közel ötven éven át a római pápai udvar adminisztrációjában tevékenykedett. Braccolini a XV. századi „könyvvadászok” egyik legeredményesebb képviselője, amiben jelentős segítséget nyújtott számára a pápai hivatalos életben betöltött pozíciója. Közel hétszáz ismert magánlevelében, melyeket mintegy kétszáz címzetthez írt, részletesen foglalkozik a napi politikai eseményekkel, magánügyeivel, terveivel — de elsősorban a könyvek felkutatása, azonosítása és másolása körüli problémákkal. „Vadásztársához” Niccolaus de Niccolisnak küldött 92 epistolája a könyvkutatók XV. századi történetének színes, eleven részletekben gazdag forrásai. Niccolis ugyancsak szenvedélyes könyvgyűjtő volt és bár nem dicsekedhetett olyan korszakos felfedezésekkel mint barátja, a könyvtártörténet jól ismeri nevét. 1437-ben bekövetkezett halála után hatalmas gyűjteményét a firenzei polgárookra hagyta, megvetve ezzel az első európai nyilvános könyvtár alapjait.

A kötetben kiadott leveleket felkutató, fordító és közreadó Ph. W. G. Gordau az

amerikai reneszánsz kutatás ismert képviselője. Bevezetőjében tudományos alaposággal mutatja be Braccolini és köre szellemi érdeklődését. A jegyzetekben további kutatásokat elősegítő információkat ad és közlést tesz a tárgyra vonatkozó bibliográfiái gyűjtését is. A szerkesztő munkájának értékét növeli annak a ténynek felismerése, hogy Braccolini a Niccolishoz írt epistoláit maga is kötetté formálta. Gordau ezt a koncepciót kibővítette és kiadványában Appendixként néhány más szerzőtől származó és Braccolininek másokhoz küldött írásait is közli. Ez utóbbiak közvetlenül kapcsolódnak a törzsanyaghoz és kiegészítik a Niccolishoz írt levelekben érintett könyvtörténeti motívumokat.

A kora legműveltebb humanistái közé tartozó Braccolini leveleiből kiderül, hogy a klasszikus latin auctorokkal való állandó foglalatossága mellett rendszeresen tanult görögül. Egyik 1416-ban írt epistolájában pedig vidám hangon adja elő héber tanítójával megessett történetét. Leveleinek legfontosabb mondanivalója azonban a görög-római szerzők elveszettnek hitt, vagy hiányosan ismert kéziratának felkutatása, másoltatása körüli gondjainak és örömeinek közlése. Tájékoztatja Niccolist Lucretius, Petronius, Vitruvius, Cicero és mások munkáinak újában feltárt leltérehelyeiről, a kéziratok állapotáról és beszámol barátjának könyvkutató terveiről is. Braccolini joggal feltételezte, hogy a németföldi, kelet-franciaországi, svájci, sőt egyes itáliai monasztériák évszázadokon keresztül érintetlenül megőrizték az ókori szerzők munkáit. Arra is gondolt, hogy nem csupán a könyvtárak polcain kell keresni az elfelejtett köteteket, hanem az épületek elhagyatott helyeibe is. Ennek a felismerésének köszönhető legnagyobb felfedezéseit. A kötetben két forrásból is megismerjük Braccolini és társai St. Gallenben végzett kutatómunkáját. Guarinus Veronensisnek írt beszámolójában elmeséli, hogy az egyik bástya alatti piskos, bűzös börtöncellában bukkant az első teljes Quintilius-kéziratra és sok más könyvtörténetileg is fontos kincsre. Az Appendixben közölt, nem tőle származó epistolák egyike Cincius Romanus tollából származik, aki ugyanezt a kalandot írja le egykori mesterének Franciscus de Fiananak. Romanus leveléből megtudjuk, hogy Poggio Braccolini és társai fakéregre írt könyvet is találtak és megállapították, hogy ez a tárgyi bizonyítéka a latin „liber” = könyv szó etimológiájának.

Braccolini sok egyéb mellett tájékoztatta Niccolaus de Niccolist egy tervezett magyarországi utazásáról is. Leveleiből kiderül, hogy 1422 kora tavaszán Pier de

Lamberteschius magával szeretne volna hozni Budára egy kereskedelmi delegáció tagjaként. Braccolini készült erre az expedícióra és több alkalommal is kérte barátját, hogy tartsa titokban tervét. Arról nem esik szó, hogy milyen diplomáciai manőver húzódtott meg e vállalkozás mögött. Talán nem lenne érdektelen annak felderítése, hogy Pier de Lamberteschius, Antonis Frontis, Phyllisius de Caponibus és Zenobius de Panzacijs, akik 1423. okt. 30-án kapták meg az utazási engedélyt, milyen rejtett politikai céllal indultak Budára. Braccolini azonban nem tartott velük, amit a hazai reneszánsz és könyvtörténeti kutatás csak sajnálhat. Aligha lehet kétséges, hogy a szenvedélyes „könyvvadász” magyarországi látogatása után számos, ma már ismeretlen hazai kódexről lenne tudomásunk, esetleg másolatunk. Braccolini további magyar kapcsolatáról, Hunyadi Jánossal folytatott levelezéséről már beszámolt a szakirodalom. (Csapodi Csaba; Fil. Közl. 1965. 153–158.)

A Ph. W. G. Gordau kiadásában, kitűnő angol fordításában megjelent Braccolini-levelek ismételt felhívják a figyelmet a a máshol és mások által is levont két tanulságra. Az egyik, hogy a reneszánszsal foglalkozó külföldi szakirodalomban számos magyar vonatkozású adat rejtőzhet. A másik, hogy talán még nincs végzetesen késő a hazai pincékben, padlásokon körülnézni —, ahogy Braccolini tette volna, ha eljut hozzánk.

DÁN RÓBERT

Josef Stummvoll: Technikgeschichte und Schrifttum. Kurze Einführung in die Probleme der Geschichte der Technik und bibliographische Dokumentation der Fachliteratur. Wien 1975, Österreichisches Institut für Bibliotheksforschung, Dokumentation und Informationswesen. (Biblioschriften Bd. 80) 120 l.

Josef Stummvoll, az Osztrák Nemzeti Könyvtár (ÖNB) nyugalmazott főigazgatója igen fontos tudománytörténeti és bibliográfiai művet jelentetett meg. A technika tudományágának fogalmát, sajátosságait, elvi, szerkezeti, fejlődési módszertani, kutatásszervezési kérdéseit, más tudományággal való kapcsolatát és mindehhez a bibliográfiai adattárat húsz fejezetben foglalta össze. Helyet kapott a technika történetének tudományági kialakulása egészen egyetemi szintig, szisztematikus osztályozása, annak sémái, metodikája különös tekintettel a fontosabb művekre. Szemléletes a régi technikai kéziratok emlékműve (privilegiumok, szabadalmak),

hasonlóan a nyomtatásban megjelent régi anyag, a kameralisztika. Ez utóbbihoz csatlakozik a kortárskritika és a kameralisztikai könyvtárak sora. Külön fejezet foglalkozik Gottfried Erich Rosenthal: *Litteratur der Technologie* (1795) c. munkájával. Stummvoll így indokolja meg e mű kiemelését: „In Anbetracht des grossen Umfanges des Rosenthalschen Werkes, das ausschliesslich auf einer Literatur beruht, die man auch im heutigen Sprachgebrauch als technisch und nicht mehr nur technologisch bezeichnen würde, ist daher die Annahme nicht unbegründet, dass der Bäckermeister, Schriftsteller, Bergkommissar und Mitglied von Akademien und Gelehrten-gesellschaften namens Rosenthal seiner Zeit weit voraus war und dass man ihm zuschreiben darf, als erster von »technischen« Dingen nicht nur im Sinne der Technik als techné (= Kunst) geschrieben zu haben.” Stummvoll ezen úttörő tudós-nak a méltatását két illusztrációval — több nincs is könyvében — hangsúlyozza: Rosenthal művéről készült címlapreprodukciókkal.

Ezután következnek 1850-ig a német szakbibliográfiák, majd a lezárt technikatörténeti bibliográfiák a második világháborúig és az 1945 óta napvilágot látottak. A jelenleg folyamatosak egész külön fejezetet kaptak.

A szerző regisztrálja a régebbi technikai folyóiratokat, a tanulmányokat, tartalmi utalásokkal kísérve. Ezt követik a technikatörténetirőrnak biobibliográfiai adatai: rövid életrajzok és a rájuk vonatkozó irodalom. Felsorakozik a témával kapcsolatos, mindennemű tájékoztató munka, kézikönyv, könyvjegyzékek, katalógusok jegyzékei. Az utolsó fejezet ún. kronológiai tábla (= Zeittafel) azon művek sora, amelyek időrendben tükrözik a technikai- és rokontudományok történetét, például: Werner Stein: *Kulturfahrplan. Die wichtigsten Daten der Kulturgeschichte von Anbeginn bis 1969* (München 1971), amely — természetesen időrendben osztályozza anyagát, évmilliókra megy vissza, de az első meghatározott kor időszámításunk előtt 800. Már e vázlatos ismertetés is megérezkelteti a technikatörténet kapcsolatát a kultúrával, a társadalmi tevékenységgel. Fejlődésmenetét, tudománypolitikai jelentőségét. Bőséges a határtudományokkal való kapcsolatának anyaga is. Értékesek specialistáinak dokumentálásai.

Tudománytörténeti jelentőségéhez hozzátartozik, hogy a genetikuss szempont szerint válogatott dokumentumok visszatekintenek a régmúlt kutatási területeire s ennél fogva a múlt epikusán leíró jellegét tükrözik és vele szemben a mai módszert,

amely a tudományág minőségi csomópontjait, a fejlődési korszakok külső és belső okait igyekszik feltárni. A régi technikatörténeisz egyszerűen regisztrált, legjobb esetben rendezett is, a mai a fejlődés objektív törvényeit vizsgálja.

Stummvoll előszavában hangsúlyozza, hogy anyagának teljességéről nem lehet szó, középutat követett ebben, a teljesség re csak törekedni lehet; az anyaggyűjtése több évtizedre megy vissza, mintegy 1942-re, amikor a berlini Bibliothek des Reichspatentamtes helyettes vezetője volt és a kézirat 1972-ben lett nyomdakész. Hiszen számos megbízatása, teendője mellett csak nagy megerőltetéssel tudott időt szakítani hozzá. A mű részleteiben 1972-től kezdve a *Biblos* c. folyóiratban jelent meg (1973, 1974), e szövegek változtatásokon és kiegészítéseken mentek keresztül a jelenlegi kötethez viszonyítva, amely még Düsseldorfban a *Technikgeschichte in Einzeldarstellungen* c. sorozat 36. köteteként is kiadásra került.

Stummvoll műve a tudománytörténet számára általános érdekű, ezt tekintve a magyar technika- és tudománytörténet feltárásához is jó útmutató.

D. SZEMZŐ PIROSKA

Katalog für bedeutende hebräische und samaritanische Handschriften aus der Sammlung der verst. David Solomon Sassoon. London, 1975. [19], 128, [3] l.

D. S. Sassoon (1882—1942) a héber kéziratoknak világszerte legnagyobb gyűjtője volt. Ezeket Spanyolországból, Olaszországból, Németországból és a Közel-keletről vásárolta. 11050 darab került a tulajdonába, a kairói genizából is számos töredék. A gyűjteménynek két kötetes katalógusa jelent meg s ennek alapján a tudós világ jól ismeri (D. S. Sassoon: *Ohel Dawid*. Oxford—London, 1932.).

1975. november 5-én 38 kézirat Zürichben aukcióra került. Legjelentősebbje Májmúni arab Misna-kommentárjának autográf kézírata (16. szám), amelynek egy kötet az oxfordi Bodleianában van. Ez utóbbit Lord Huntingdon szerezte meg a XVII. században Damaszkuszban. (Májmúni eredeti kézíratairól l. most Malachi Beit-Arié: *A Maimonides Autograph in the Rylands Gaster Genizah*. Bulletin of the John Rylands University Library of Manchester. LVII. 1974. No. 1.) Ugyane szerző filozófiai művének, a Móre-nek autorizált héber fordítása is szerepelt az aukción (17. szám). Ez a XIV. századi Spanyolországban másolt kódex — a címer

tanúsága szerint — Leon és Castilia királyi háza számára készült.

Sámuel Drenitz két munkával szerepel (3., 30. szám). Az utóbbit e sorok írója azonosította. Megtudjuk, hogy londoni magángyűjtőnél további kézírata rejtezik (irodalmát l. *M. Könyvszemle*. XCI, 345.).

Aron Schreiber Herrlingen 1728-as Hagadájának (12. szám) párja a Kaufmann-gyűjteményben van (423. szám). Munkáságának sokfelé elvetődött darabjait össze kellene gyűjteni egyszer (l. cikkemet: *Isr. Wochenblatt*. LXVII. 1967. No. 16.).

Az Ábrahám b. Mátitja Treves Pesaróban, 1480-ban másolt és finoman illusztrált Máchorjának (28. szám) ikerestvére is itt van Budapesten a Kaufmann-gyűjteményben (380/I—II. szám). A miénk egy évvel fiatalabb. Egy harmadik — ugyanebből az évből — Pármába vetődött (900. szám). Érdemes rápillantani a képekre: azonosak.

A legértékesebb kéziratok a jeruzsálemi Héber Egyetem könyvtárába jutottak.

A katalógust pompás illusztrációk díszítik. Kár, hogy a 67. lapon levő fejjel lefelé lóg.

SCHEIBER SÁNDOR

Paul Hocks—Peter Schmidt: Literarische und politische Zeitschriften 1789—1805. Von der politischen Revolution zur Literarrevolution. Stuttgart, 1975. 141 l. Metzlersche Verlagsbuchhandlung.

A folyóiratok és hírlapok jelentőségét az irodalomtörténeti kutatás még mindig nem eléggé ismerte fel, és főként nem vonta le e felismerés valamennyi következményét az irodalomtörténet szempontjából. Jellemző, hogy ilyenféle megállapításokkal még német sajtótörténeti összefoglalásokban is találkozunk, noha a német sajtó a tudományos feldolgozás terén még irigylésre méltó helyet foglal el.

Hogy a 18. század végi német irodalmi és politikai folyóiratokról készített összeállítás bevezetőjében a szerzők, Paul Hocks és Peter Schmidt mégis ismételni kényszerülnek a fenti panaszokat, azzal indokolják, hogy a 18. század végi, 19. század eleji folyóiratoknak sem mint felvilágosult eszmék népszerűsítőinek, sem pedig mint önálló, irodalmi műfajnak a feldolgozása nem történt meg. Éppen a klasszicizmus és a romantika korában nyert kanonizálást a három műfaj: a dráma, a líra és az epika, és ennek következtében az irodalomtudomány megfosztotta magát annak lehetőségétől, hogy a folyóiratot is irodalmi műfajként kezelje. Pedig a kor német (és hozzátehetjük: magyar) írói, szerkesz-

tői Schlegellel és Novalis-szal a folyóiratokban a szellemi erők egyesítésének a legfontosabb eszközét látták, és úgy érezték: velük az irodalom számára is új fejezet kezdődik.

Az összeállítás bizonyos mértékig alkalmat kíván adni a kutatásnak arra, hogy mulasztásait némileg pótolja. Az 1789—1805 közti időszak válogatott német folyóiratait kívánja bemutatni, jellemezni, és a velük kapcsolatos legszükségesebb tájékoztatást megadni. Wieland *Teutscher Mercurj*ától Schlegel *Europájáig* öt fejezetben tárgyalja a mű a folyóiratokat, vagyis a francia forradalom első németországi visszhangjától a frigyési porosz militarista állam összeomlásáig.

A szerzők a weimari klasszicista kör folyóirataival foglalkoznak először, majd a német forradalmi demokraták és liberálisok orgánumait veszik számba, és a koraromantika folyóirataival fejezik be a 18—19. század fordulójá német folyóiratirodalmának szemelvényes áttekintését. Kézikönyv-szerűen tárgyalják az egyes korszakok legjellegzetesebb lapjait: vázlatosan, de a lényeges vonásokat kiemelve.

Megismertetnek az egyes folyóiratok irányzatával, programjával, szerkesztőivel és azok kapcsolataival. Tájékoztatót kapunk a folyóirat címváltozásairól, a kiadóról és a megjelenés időtartamáról. Segítséget nyújtanak a kutatóknak a példányok lelőhelyeire, jelzeteire nézve is, sőt, amennyiben sor került a lap újabb kiadására, közlik ennek adatait is. Bőséges névsort közölnek a munkatársak névsorából és tájékoztatást adnak a legfontosabb irodalomról is.

Paul Hocksnak és Peter Schmidtnek a 18. század végi német folyóiratirodalom szemelvényes bemutatására szerkesztett műve hasznosan járulhat hozzá ahhoz, hogy a jövőben az irodalom- és eszméleténeti kutatás komolyabban számoljon e folyóiratokkal. Számunkra még azért is tanulságos ez a kis összeállítás, mert a lapok jelentős része a magyar felvilágosultak körében ismert, olvasott sőt némelykor mintául és ösztönzésül szolgáló orgánumok voltak: Batsányiék, Kazinczyék is forgatták őket.

KÓKAY GYÖRGY

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója
Műszaki szerkesztő: Agócs András
A kézirat nyomdába érkezett: 1977. III. 8. Terjedelem: 9,8 (A/5 ív)
77.4289 Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

TARTALOM

<i>Rozsondai Marianne</i> : Anton Koberger és a 15. századi kiadói kötések	101
<i>Karner Károly</i> : Két soproni polgár könyvtára a 17. század harmadik negyedében	111
<i>Tasi József</i> : József Attila és a Korunk	134

K Ö Z L E M É N Y E K

<i>Barlay Ö. Szabolcs</i> : 400 éves francia levelek és könyvszámlák. Batthyány Boldizsár és Jean Aubry barátsága	156
<i>Kovács József László</i> : Irodalompartolás a reneszánsz Sopronban (1550 – 1631)	167
<i>Pavercsik Ilona</i> : Laurenz Brewer hagyatéki leltára	174
<i>Abrahamowicz, Zygmunt</i> – <i>Hopp Lajos</i> : Rákóczi és a török könyvnyomtatás	178
<i>Benedek András</i> : Még egyszer Doby Antal tiszatújlaki könyvtáráról	181
<i>Lenygel András</i> : Szabó Ervin két levele Kolozsvárra	183

M A G Y A R K Ö N Y V E S H Á Z

<i>Borsa Gedeon</i> : A Pesti Gábor-féle „Nomenclatura” egyes kiadásainak problémái	187
<i>Varga Imre</i> : Magyar verseket tartalmazó casseli kiadvány 1638-ból	191

F I G Y E L Ő

(<i>k. gy.</i>): A Magyar Könyvszemle jubileuma	194
<i>Borsa Gedeon</i> : Rövid megjegyzés a legrégebb könyvtörténeti folyóiratról	196
<i>Fülöp Géza</i> : A debreceni KLTE Könyvtárának Évkönyve	197
<i>Kókay György</i> : Új lengyel könyv- és sajtótörténeti kézikönyvek	199
<i>Batári Gyula</i> : Iszlám könyvművészeti kiállítás	201

S Z E M L E

Bethlen Gábor korának költészete. (RMKT XVII/8. köt. Bp. 1976.) (<i>V. Kovács Sándor</i>)	203
Mészáros István: Iskolai jegyzetkönyv a XVI – XVII. század fordulójáról. Bp. 1976. (<i>Körmendy Kinga</i>)	204
Hazatért szövegek. Magyar emigráns antifasiszták írásai 1919 – 1945. Összeáll. Markovits Györgyi. Bp. 1975. (<i>B. Juhász Erzsébet</i>)	206
Külföldi társadalomtudományi kézikönyvek. Bp. 1976. (<i>Batári Gyula</i>)	206
Ila Bálint: Gömör megye története 1773-ig. Bp. 1976. (-gh)	207
Two Renaissance Book Hunters. New York – London 1974. (<i>Dán Róbert</i> .)	208
Stummvoll, Joseph: Technikgeschichte und Schrifttum. Wien, 1975. (<i>D. Szemző Piroska</i>)	209
Katalog für bedeutende hebräische und samaritanische Handschriften. London, 1975. (<i>Scheiber Sándor</i>)	210
P. Hocks – P. Schmidt: Literarische und politische Zeitschriften. Stuttgart, 1975. (<i>Kókay György</i>)	210

SOMMAIRE

<i>Rozsondai, Marianne</i> : Anton Koberger et le commerce du livre au XV ^e siècle	101
<i>Karner, Károly</i> : La bibliothèque de deux bourgeois de Sopron au troisième quart du XVII ^e siècle	111
<i>Tasi, József</i> : La revue Korunk (Notre Époque) et Attila József	134

CONTRIBUTIONS

<i>Barlay, Ö. Szabolcs</i> : L'amitié de Boldizsár Batthyány et de Jean Aubry. (Des lettres et des factures de livres françaises d'il y a quatre siècles)	156
<i>Kovács, József László</i> : Patronage de la littérature à Sopron à l'époque de la Renaissance (1550 — 1631)	167
<i>Pavercsik, Ilona</i> : L'inventaire de la succession de Laurenz Brewer	174
<i>Abrahamowicz, Zygmunt — Hopp, Lajos</i> : Rákóczi et l'imprimerie turque	178
<i>Benedek, András</i> : Encore une fois sur la bibliothèque de Tiszaújlak d'Antal Doby	181
<i>Lengyel, András</i> : Deux lettres d'Ervin Szabó à Kolozsvár	183

ANCIENS IMPRIMÉS HONGROIS

<i>Borsa, Gedeon</i> : Les problèmes de quelques éditions de „Nomenclatura” de Gábor Pesti	181
<i>Varga, Imre</i> : Une publication de Cassel de 1638, contenant des poèmes hongrois	191

CHRONIQUE

(<i>k. gy.</i>): L'anniversaire de la Revue pour l'Histoire du Livre	194
<i>Borsa, Gedeon</i> : Une remarque succincte sur la revue la plus ancienne de l'histoire du livre	196
<i>Fülöp, Géza</i> : L'Annuaire de la Bibliothèque de l'Université Lajos Kossuth de Debrecen	197
<i>Kókay, György</i> : Manuels polonais nouveaux sur l'histoire du livre et de la presse	199
<i>Batári, Gyula</i> : Une exposition de l'art de livre de l'Islam	201

REVUE

Bethlen Gábor korának költészete. (RMKT XVII/8.) — La poésie de l'époque de Gábor Bethlen. (Collection des Anciens Poètes Hongrois. XVII ^e siècle. vol. VIII.) Budapest, 1976. (<i>V. Kovács, Sándor</i>)	203
Mészáros, István: Iskolai jegyzetkönyv a XVI—XVII. század fordulójáról. (Un livre de notes scolaires du tournant des XVI ^e et XVII ^e siècles.) Budapest, 1976. (<i>Körmendy, Kinga</i>)	204
Hazatért szövegek. Magyar emigráns antifasiszták írásai 1919 — 1945. (Textes rentrés. Écrits des antifascistes émigrés hongrois 1919 — 1945.) Rédigé par Györgyi Markovits. (<i>B. Juhász, Erzsébet</i>)	206
Ila, Bálint: Gömör megye története 1773-ig. (L'histoire du comitat Gömör jusqu'à 1773.) Budapest, 1976. (-gh)	207
Manuels étrangers des sciences sociales. Budapest, 1976. (<i>Batári, Gyula</i>)	206
Two Renaissance Book Hunters. New York — London 1974. (<i>Dán, Róbert</i>)	208
Stummvoll, Joseph: Technikgeschichte und Schrifttum. Wien, 1975. (<i>D. Szemző, Piroška</i>)	209
Katalog für bedeutende hebräische und samaritanische Handschriften. London, 1975. (<i>Sch. eiber, Sándor</i>)	210
P. Hocks — P. Schmidt: Literarische und politische Zeitschriften. Stuttgart, 1975. (<i>Kókay, György</i>)	210